

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI SUN’IY INTELLEKT BILAN MULOQOT MATNLARIDA POLIPREDIKATIV QURILMALARNING FUNKSIONAL ASIMMETRIYASI

Jumayev Ashurali Eshkeldi o‘g‘li

*Qarshi davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi, Qarshi xalqaro universiteti v.b.
dotsenti*

ashurali.jumayev@mail.ru

Annotatsiya. Maqolada ingliz va o‘zbek tillarida sun’iy intellekt (SI) bilan muloqot jarayonida yuzaga keladigan polipredikativ qurilmalarning funksional asimmetriyasi qiyosiy-lingvistik nuqtayi nazardan yoritiladi. Polipredikativlik bir kommunikativ birlik tarkibida ikki yoki undan ortiq predikativ markazning mavjudligi sifatida talqin qilinib, uning sintaktik shakli, semantik munosabatlari va pragmatik vazifalari o‘zaro bog‘liq holda ko‘rib chiqiladi. Ingliz tilidagi analitik vositalar, qat’iyoq so‘z tartibi va ochiq ifodalangan bog‘lovchilar o‘zbek tilidagi agglutinatativ morfologiya, ravishdosh-sifatdosh shakllari hamda kontekstga tayanuvchi bog‘lanish usullari bilan qiyoslanadi. SI javoblarida sabab, shart, maqsad, izoh va ketma-ketlik munosabatlarining turlicha kodlanishi funksional asimmetriyaning muhim ko‘rinishi sifatida asoslanadi. Tadqiqot tavsifiy-qiyosiy tahlil, komponent tahlili va kontekstual-pragmatik sharhlash usullariga tayanadi. Maqolada keltirilgan misollar tahliliy modelni ko‘rsatish uchun tuzilgan; ular statistik korpus natijasi sifatida taqdim etilmaydi. Yakunda inglizcha va o‘zbekcha SI matnlarini baholashda predikativ markazlar soni bilan bir qatorda axborot tuzilishi, bog‘lanish vositalari va kommunikativ maqsadni ham hisobga olish zarurligi ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: sun’iy intellekt, dialogik diskurs, polipredikativ qurilma, predikativlik, funksional asimmetriya, ingliz tili, o‘zbek tili, sintaksis, pragmatika, qiyosiy tahlil.

FUNCTIONAL ASYMMETRY OF POLYPREDICATIVE CONSTRUCTIONS IN ENGLISH AND UZBEK TEXTS OF HUMAN-AI COMMUNICATION

The article explores the functional asymmetry of polypredicative constructions in English and Uzbek texts produced in human-AI communication. Polypredicativity is treated as the presence of two or more predicative centres within a communicative unit. The analysis compares the use of finite subordinate clauses, conjunctions and modal verbs in English with agglutinative morphology, converbal and participial forms, and context-dependent linking devices in Uzbek. Cause, condition, explanation, temporal sequence and purpose are

considered key relations for identifying asymmetry. The study uses descriptive-contrastive analysis, component analysis and contextual-pragmatic interpretation. The examples are constructed to demonstrate the analytical framework and are not presented as statistical corpus findings. The article argues that comparisons of AI-generated texts should consider not only the number of predicative centres but also semantic relations, syntactic integration, information structure and communicative purpose.

Keywords: *artificial intelligence, human–AI communication, polypredicative construction, predicativity, functional asymmetry, English, Uzbek, syntax, pragmatics, contrastive analysis.*

Kirish. Raqamli kommunikatsiya vositalari va katta til modellari rivojlanishi natijasida inson–mashina muloqoti tilshunoslikning yangi tadqiqot obyektlaridan biriga aylandi. Sun’iy intellekt tizimlari foydalanuvchi so‘rovini sharhlaydi, unga izchil javob yaratadi va ko‘pincha bir nechta fikrni sabab, shart, izoh yoki natija munosabatlari orqali birlashtiradi. Shu bois SI bilan muloqot matnlarini faqat leksik tanlov yoki grammatik to‘g‘rilik nuqtayi nazaridan o‘rganish yetarli emas; murakkab sintaktik birliklarning qanday qurilishi va kommunikativ vazifani qay tarzda bajarishi ham alohida tahlilni talab qiladi.

Polipredikativ qurilmalar bir gap yoki sintaktik butunlik tarkibida bir nechta predikativ markazni birlashtiradi. Bunday birliklarda voqea-hodisalar o‘rtasidagi vaqt, sabab, shart, maqsad, zidlik va izohlash munosabatlari ifodalanadi. Ingliz va o‘zbek tillari tipologik jihatdan farqlangani sababli mazkur munosabatlar har doim ham bir xil grammatik vosita bilan yuzaga chiqmaydi. Ingliz tilida ergashtiruvchi bog‘lovchilar, yordamchi fe‘llar va nisbiy olmoshlar muhim o‘rin tutsa, o‘zbek tilida fe‘lning funksional shakllari, qo‘shimchalar, so‘z tartibi va kontekst ko‘pincha katta yukni bajaradi.

Maqolaning maqsadi – Ingliz va o‘zbek tillaridagi SI bilan muloqot matnlarida polipredikativ qurilmalarning funksional asimmetriyasini aniqlash uchun nazariy-tahliliy mezonlarni belgilash hamda tipik tuzilmalarni qiyoslash. Maqsaddan kelib chiqib, polipredikativlikning ishchi ta’rifi aniqlashtiriladi, tillararo qiyoslash mezonlari belgilanadi, SI javoblarida uchrashi mumkin bo‘lgan qurilmalar strukturaviy va pragmatik jihatdan tahlil qilinadi.

Tadqiqot obyekti – ingliz va o‘zbek tillarida SI bilan muloqot jarayonida hosil bo‘ladigan dialogik matnlar; tadqiqot predmeti esa ushbu matnlardagi polipredikativ qurilmalarning struktur-semantik va funksional xususiyatlaridir. Metodologik asos sifatida tavsifiy-qiyosiy metod, sintaktik komponent tahlili, kontekstual-pragmatik tahlil hamda funksional ekvivalentlik tamoyilidan foydalaniladi. Mazkur ish empirik korpusga asoslangan miqdoriy

tadqiqot emas, balki keyingi korpus tahlili uchun mezonlar va tahlil namunasini taklif qiluvchi nazariy-amaliy maqoladir.

1. Polipredikativlik va funksional asimmetriyaning nazariy asoslari

Predikativlik gap mazmunining voqelik bilan munosabatini, xususan, zamon, modallik, shaxs va tasdiq-inkor kabi kategoriyalar orqali shakllanishini ta'minlaydi. Polipredikativ qurilmada esa mazmuniy jihatdan nisbatan mustaqil bo'lgan ikki yoki undan ortiq predikativ birlik o'zaro birikadi. Bunda predikativ markazlarning mavjudligi faqat fe'llar soni bilan belgilanmaydi: infinitiv, sifatdash yoki ravishdash shakllari ham muayyan kontekstda alohida voqea mazmunini ifodalashi mumkin. Shu sababli formal ko'rsatkichlar semantik va sintaktik mezonlar bilan birgalikda tekshirilishi kerak.

Funksional asimmetriya ushbu maqolada ikki tildagi mazmuniy jihatdan qiyoslanadigan kommunikativ vazifa turli strukturaviy vositalar bilan ifodalanishi yoki shaklan o'xshash qurilmalar turli pragmatik yukni bajarishi sifatida tushuniladi. Asimmetriya til tizimlaridan birining ustunligi yoki kamchiligi degani emas. U tilning grammatik qurilishi, axborotni tashkil etish odatlari va muloqot vazifasiga moslashish yo'llaridagi farqni ko'rsatadi.

Qiyosiy tahlilda uch sathni farqlash maqsadga muvofiq: birinchisi – formal-sintaktik sath, ya'ni predikativ markazlarning joylashuvi va ularni bog'lovchi vositalar; ikkinchisi – semantik sath, ya'ni sabab, shart, maqsad, natija yoki zidlik kabi munosabatlar; uchinchisi – pragmatik sath, ya'ni izchillik, muloyimlik, aniqlashtirish, ehtiyotkorlik va foydalanuvchi ehtiyojiga moslashish. Aynan uch sathning o'zaro mos kelmasligi funksional asimmetriyani yuzaga chiqarishi mumkin.

SI matnlarining o'ziga xos jihati shundaki, ular inson nutqidagi kommunikativ andozalarni taqlid qilgan holda ko'pincha tushuntiruvchi, bosqichma-bosqich va xulosa chiqaruvchi uslubni tanlaydi. Bunday javoblarda bir sodda gap bilan cheklanish o'rniga, asosiy fikrga izoh, shart yoki tavsiya qo'shilishi ehtimoli yuqori. Biroq bu kuzatuvni barcha tizimlar va barcha tillarga xos universal qonuniyat sifatida qabul qilib bo'lmaydi; natija topshiriq turi, model, ko'rsatma tili va javob uzunligiga bog'liq.

2. Ingliz va o'zbek tillarida polipredikativ qurilmalarning strukturaviy farqlari

Ingliz tilida predikativ munosabatlar ko'pincha finite fe'l shakllari, ergashtiruvchi bog'lovchilar va yordamchi birliklar yordamida aniq ifodalanadi. Masalan: "If you provide the context, I can explain the difference more precisely." Ushbu gapda "you provide" va "I can explain" ikki predikativ markazni tashkil etadi. "If" shart munosabatini ochiq belgilaydi, "can" esa ikkinchi predikativ qismning imkoniyat/modallik ma'nosini ko'rsatadi.

O'zbekcha muqobil – "Kontekstni bersangiz, farqni aniqroq tushuntirib bera olaman" – mazmunan mos bo'lsa-da, grammatik shakllanishi farq qiladi. "Bersangiz" tarkibidagi shart mayli va shaxs-son ko'rsatkichi ergash mazmunni ixcham shaklda beradi; "tushuntirib bera

olaman” birikmasi esa harakatning imkoniyatini ifodalaydi. Ingliz tilidagi alohida ega va finite fe’l bilan tuzilgan ergash gap o‘zbek tilida fe’l shakli orqali zichroq kodlangan. Demak, predikativ mazmun saqlangan holda uning formal ko‘lami o‘zgaradi.

Yana bir misol: “The system may give an incomplete answer because the prompt lacks important details.” Bu gapda sabab “because” orqali ochiq ifodalanadi. O‘zbekcha “So‘rovda muhim tafsilotlar bo‘lmagani uchun tizim to‘liq bo‘lmagan javob berishi mumkin” shaklida sabab munosabati “-gani uchun” qurilmasi bilan beriladi. Ingliz tilida sabab ergash gap finite predikatsiya bilan namoyon bo‘lsa, o‘zbek tilida harakat nomi/sifatdoshga yaqin shakl va postpozitiv vosita birikib keladi. Bunda mazmuniy munosabat ekvivalent, ammo morfosintaktik tashkil etilish bir xil emas.

O‘zbek tilida ravishdosh qurilmalari voqealar ketma-ketligi va usulini ifodalashda faol: “Savolni aniqlashtirib, javobni qayta tuzing.” Ushbu misolda “aniqlashtirib” shakli mustaqil zamon-shaxs ko‘rsatkichiga ega bo‘lmasa-da, alohida harakat mazmunini bildiradi. Inglizcha “Clarify the question and then revise the answer” gapida esa ikki buyruq predikatsiyasi “and then” orqali ketma-ket bog‘langan. Tarjima jarayonida ikkala harakat ham saqlanadi, biroq o‘zbek tilida birinchi harakat ravishdosh shaklida subordinativ tus olishi mumkin.

Shuni alohida qayd etish lozimki, har bir fe’l shaklini avtomatik ravishda mustaqil predikativ markaz deb hisoblash to‘g‘ri emas. Masalan, ko‘makchi fe’l bilan tuzilgan analitik shakllarda semantik jihatdan yagona predikat mavjud bo‘lishi mumkin. Shu sababli polipredikativlikni aniqlashda har bir birlikning alohida voqea yoki holatni bildirishi, o‘z argumentlariga ega bo‘lishi va umumiy gapdagi sintaktik vazifasi tekshiriladi.

3. SI bilan muloqot matnlarida funksional asimmetriyaning asosiy ko‘rinishlari

3.1. Sabab va natija munosabatlarining ifodalanishi

SI javoblarida foydalanuvchi so‘roviga javob berish bilan birga sababni tushuntirish odatiy kommunikativ strategiyadir. Ingliz tilidagi “The result may vary because the wording of the prompt changes the context” jumlasida sababiy munosabat “because” yordamida grammatik jihatdan ochiq ko‘rsatilgan. O‘zbekcha “So‘rovning ifodalanishi kontekstni o‘zgartirgani sababli natija ham farqlanishi mumkin” variantida esa “-gani sababli” konstruktsiyasi sababni bildiradi. Farq faqat bog‘lovchi vositada emas: inglizcha gap sababni alohida finite predikatsiya orqali kengroq yoysa, o‘zbekcha variant sababiy mazmunni ixchamlashtiradi.

Funksional jihatdan ikkala shakl ham xulosaning asosini ko‘rsatadi. Lekin o‘zbekcha matnda sababiy qism oldinga chiqarilganda, o‘quvchi avval shart-sharoitni, so‘ng natijani qabul qiladi. Inglizcha gapda ham shunday tartib mumkin, biroq ingliz tilida sababiy ergash gapning gap oxirida kelishi ham tabiiy. Demak, axborot ketma-ketligi tarjima yoki

generatsiyada o‘zgarishi mumkin va bu o‘zgarishning o‘zi mazmun buzilishi emas; u matnning axborot fokusiga ta’sir qiladi.

3.2. Shart, imkoniyat va ehtiyotkorlik. “If the source text is ambiguous, the model should offer more than one interpretation” jumlasida shart munosabati bilan birga me’yoriy tavsiya ifodalangan. O‘zbek tilida “Asl matn noaniq bo‘lsa, model bir nechta talqinni taklif qilishi kerak” shakli mazmunni saqlaydi. Ingliz tilidagi “if” alohida bog‘lovchi, o‘zbek tilidagi “bo‘lsa” esa “bo‘l-” fe’li va shart mayli ko‘rsatkichi orqali shartni kodlaydi. Birinchi qismdagi predikativ mazmun har ikki tilda mavjud, lekin grammatik vositalarning mustaqillik darajasi farqlanadi.

SI javoblarida “may”, “might”, “could” kabi modal birliklar ehtiyotkorlik va noaniqlikni ko‘rsatishi mumkin. O‘zbek tilida bu ma’no “mumkin”, “ehtimol”, “bo‘lishi mumkin”, “taxmin qilish mumkin” singari vositalar bilan ifodalanadi. Masalan, “The answer may be incomplete if the request is underspecified” – “So‘rov yetarlicha aniqlashtirilmagan bo‘lsa, javob to‘liq bo‘lmazligi mumkin”. Inglizcha shaklda modal fe’l asosiy predikatsiyaga qo‘shilsa, o‘zbekcha shaklda “mumkin” komponenti fe’l birikmasining oxirida kelib, butun hukmga modal baho beradi. Shunday qilib, funksional ekvivalentlik grammatik shaklning aynan mos tushishini emas, modal doiraning to‘g‘ri uzatilishini anglatadi.

3.3. Izohlash va qo‘shimcha ma’lumot kiritish. SI ko‘pincha javobni izoh, misol yoki cheklov bilan kengaytiradi. “The term is context-dependent, which means that its interpretation can change across situations” gapida nisbiy olmosh orqali avvalgi hukmga izoh qo‘shiladi. O‘zbek tilida “Bu atama kontekstga bog‘liq, ya’ni uning talqini turli vaziyatlarda o‘zgarishi mumkin” shakli tabiiyroq bo‘lishi mumkin. Ingliz tilidagi “which means that” nisbiy-izohlovchi konstruktsiyasi o‘zbek tilida “ya’ni” diskursiv markeri va yangi predikativ qism bilan almashtiriladi.

Bu misol funksional asimmetriyaning muhim turini ko‘rsatadi: bir tilda grammatik jihatdan integratsiyalashgan izoh boshqa tilda diskursiv marker orqali mustaqilroq bayon qilinishi mumkin. Natijada gaplar soni, punktuatsiya yoki sintaktik chegaralar o‘zgaradi, biroq izohlash vazifasi saqlanishi mumkin. SI matnini baholashda faqat gaplarning sonini qiyoslash emas, balki izohning qaysi birlikka tegishli ekanini va asosiy fikr bilan qanday bog‘langanini tekshirish lozim.

3.4. Ketma-ketlik va maqsad munosabatlari. “Read the instructions carefully before you submit the prompt” jumlasida vaqt munosabati “before” orqali ifodalangan. O‘zbekcha “So‘rovni yuborishdan oldin ko‘rsatmalarni diqqat bilan o‘qing” shaklida “-ishdan oldin” konstruktsiyasi ishlatiladi. Inglizcha shaklda “you submit” finite ergash gap bo‘lsa, o‘zbek tilida harakat nomi va kelishik qo‘shimchasi orqali vaqt munosabati ixcham ifodalanadi. Bu

farq matnni avtomatik qayta ishlashda ham ahamiyatli: faqat bog‘lovchilarni qidirishga asoslangan model o‘zbek tilidagi bunday munosabatlarni to‘liq aniqlay olmasligi mumkin.

Maqsad munosabatida ham shunga yaqin holat kuzatiladi: “I will simplify the explanation so that new users can follow it” – “Yangi foydalanuvchilar tushunishi uchun izohni soddalashtiraman”. Ingliz tilidagi “so that” ergash gapni kiritadi; o‘zbek tilidagi “tushunishi uchun” esa maqsadni fe‘lning nofinit shakli va postpozitiv vosita bilan beradi. Polipredikativ mazmun mavjud bo‘lsa-da, uning ifodalanish usuli tillarning morfologik-sintaktik xususiyatlariga mos ravishda farqlanadi.

4. Tahlil mezonlari va metodik tavsiyalar. Ingliz va o‘zbek tillaridagi SI muloqotini ishonchli qiyoslash uchun ikki tildagi matnlar bir xil yoki mazmunan ekvivalent topshiriqlar asosida yig‘ilishi kerak. Model nomi, sana, tizim versiyasi, so‘rovning aynan berilgan shakli, javob uzunligi va qayta urinishlar soni qayd etilishi lozim. Aks holda, aniqlangan farqlar til xususiyatidan emas, prompt tarkibi yoki generatsiya sharoitidan kelib chiqishi mumkin.

Birinchi mezon – predikativ markazlar soni va ularning grammatik maqomi. Ikkinchi mezon – bog‘lanish turi: teng bog‘lanish, ergashish, ravishdoshli yoki sifatdoshli qurilma, nisbiy konstruktsiya yoxud diskursiv marker orqali birikish. Uchinchi mezon – semantik munosabat: sabab, shart, maqsad, vaqt, natija, ziddlik yoki izoh. To‘rtinchi mezon – modal va kommunikativ funksiya: ishonch darajasi, ehtiyotkorlik, ko‘rsatma, tushuntirish yoki tavsiya. Beshinchi mezon – axborot tuzilishi: qaysi qism ma’lum, qaysi qism yangi axborot sifatida taqdim etilgani.

Kodlash jarayonida polipredikativ qurilmalarni faqat tinish belgilariga qarab ajratish tavsiya etilmaydi. Bir gap tarkibida bir nechta predikativ markaz bo‘lishi, aksincha, bir nechta gap orasida semantik jihatdan yagona munosabat shakllanishi mumkin. Shu bois avtomatik sintaktik tahlil natijalarini mutaxassis tomonidan tekshirish, ikki kodlovchi o‘rtasidagi kelishuvni hisoblash va noaniq misollar uchun alohida qaror qoidalarini ishlab chiqish zarur.

Korpus miqdoriy tahlilida har bir qurilmaning mutlaq soni bilan cheklanmasdan, matn hajmiga nisbatan chastotasini ham hisoblash lozim. Shuningdek, savol-javob, ko‘rsatma, tarjima, maslahat va izoh kabi kommunikativ janrlarni bir-biridan ajratish zarur. Masalan, ko‘rsatma beruvchi promptlarda buyruq shakllari va ketma-ketlik munosabatlari, izoh talab qiluvchi promptlarda esa sababiy hamda izohlovchi qurilmalar ko‘proq uchrashi mumkin. Bunday farqlar janr ta’sirini nazorat qilmasdan turib tilga xos xususiyat sifatida talqin qilinmasligi kerak.

5. Muhokama. Tahlil shuni ko‘rsatadiki, funksional asimmetriya uch asosiy ko‘rinishda namoyon bo‘ladi. Birinchisi, strukturaviy asimmetriya: mazmunan o‘xshash predikativ munosabatlar turli grammatik vositalar bilan kodlanadi. Ikkinchisi, integratsion asimmetriya: bir tilda alohida ergash gap sifatida ifodalangan mazmun ikkinchi tilda ravishdosh, sifatdosh

yoki harakat nomi qurilmasi tarkibida berilishi mumkin. Uchinchisi, pragmatik asimmetriya: izoh, ehtiyotkorlik yoki foydalanuvchiga yo‘naltirilgan tavsiya bir tilda grammatik konstruktsiya, boshqa tilda esa modal birlik yoki diskursiv marker orqali yuzaga chiqadi.

Bu holatlar SI yaratgan matnlarning sifatini baholashda muhim nazariy xulosaga olib keladi: sintaktik murakkablikning tashqi ko‘rinishi kommunikativ samaradorlik bilan to‘liq teng emas. Ko‘p ergash gapli inglizcha javobni so‘zma-so‘z o‘zbekchaga ko‘chirish matnni og‘irlashtirishi mumkin; aksincha, o‘zbekcha ravishdoshli ixcham qurilmani inglizchaga aynan shu shaklda o‘tkazish grammatik jihatdan tabiiy bo‘lmashligi ehtimoli bor. Shuning uchun sifat mezonni shakliy o‘xshashlik emas, balki mazmuniy munosabatlar, mantiqiy izchillik va kommunikativ vazifaning saqlanishidir. Shu bilan birga, mazkur maqoladagi misollar tahlil modelini namoyish etadi va keng ko‘lamli korpusdan olingan statistik dalil sifatida talqin qilinmasligi kerak. Kelgusida bir xil promptlar bilan olingan inglizcha va o‘zbekcha javoblar korpusini shakllantirish, predikativ birliklarni qo‘lda tekshirish hamda avtomatik sintaktik tahlil natijalari bilan solishtirish zarur. Shunday empirik bosqich funksional asimmetriyaning qaysi turlari muntazam, qaysilari esa muayyan model yoki janrga xos ekanini aniqlashga yordam beradi.

Xulosa. Ingliz va o‘zbek tillaridagi SI bilan muloqot matnlarida polipredikativ qurilmalarning funksional asimmetriyasi, avvalo, mazmuniy jihatdan qiyoslanadigan munosabatlarning turli grammatik va diskursiv vositalar orqali ifodalanishida namoyon bo‘ladi. Ingliz tilida finite ergash gaplar, bog‘lovchilar va modal fe‘llar muhim o‘rin tutsa, o‘zbek tilida shart mayli, ravishdosh-sifatdosh shakllari, harakat nomi, qo‘shimchalar hamda kontekstga tayanuvchi diskursiv vositalar faol qatnashadi.

Tahlil natijasida sabab, shart, izoh, vaqt va maqsad munosabatlari funksional asimmetriyani aniqlash uchun samarali mezonlar ekani ko‘rsatildi. Bunda polipredikativlikni faqat fe‘llar soni yoki tinish belgilariga qarab belgilash yetarli emas; har bir predikativ markazning semantik mustaqilligi, sintaktik integratsiyasi va kommunikativ vazifasi birgalikda baholanishi lozim.

Amaliy jihatdan, SI tizimlarining inglizcha va o‘zbekcha javoblarini qiyoslashda tenglashtirilgan promptlar, shaffof korpus tuzish tartibi, ko‘p mezonli annotatsiya va ekspert tekshiruv zarur. Ushbu yondashuv tilga xos farqlarni generatsiya sharoitidan kelib chiqadigan tafovutlardan ajratishga, shuningdek, o‘zbek tilidagi SI muloqotining sintaktik tabiiyligi va funksional adekvatligini takomillashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aijmer K., Altenberg B. Introduction // *Advances in Corpus-Based Contrastive Linguistics: Studies in Honour of Stig Johansson* / ed. by K. Aijmer, B. Altenberg. – Amsterdam: John Benjamins, 2013. – P. 1–6. – DOI: <https://doi.org/10.1075/scl.54.02intro>.
2. Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S., Finegan E. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. – London: Longman, 1999. – 1204 p.
3. Comrie B. *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1976. – 142 p.
4. Grice H. P. *Logic and Conversation // Syntax and Semantics. Vol. 3: Speech Acts* / ed. by P. Cole, J. L. Morgan. – New York: Academic Press, 1975. – P. 41–58.
5. Halliday M. A. K., Matthiessen C. M. I. M. *Halliday’s Introduction to Functional Grammar*. 4th ed. – London: Routledge, 2014. – 808 p.
6. Levinson S. C. *Pragmatics*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983. – 420 p.
7. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. – London: Longman, 1985. – 1779 p.
8. A MULTI-LAYER ANNOTATION MODEL FOR AN ENGLISH–UZBEK CORPUS OF COLLOQUIAL UNITS // *Oriental Journal of Philology*. – 2026. – URL: <https://supportscience.uz/index.php/ojp/article/view/4768> (murojaat sanasi: 23.10.2026).
9. Normatova A. Predikativlik, predikatsiya va polipredikativlik tushunchalarining lingvistik mohiyati va o‘zaro munosabati // *Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar*. – 2026. – J. 3, № 10. – B. 151–155. – DOI: <https://doi.org/10.67227/h8zab315>.
10. Suronova O. D. qizi. Ingliz va o‘zbek tillarida sun’iy intellekt diskursining lingvopragmatik xususiyatlari // *Lingvotek: So‘z va Sun’iy Intellekt*. – 2026. – № 2. – B. 12–18. – URL: <https://lingvotek.adchti.uz/public/articles/view.php?id=42> (murojaat sanasi: 23.10.2026).
11. Artkoba N. O‘zbek va ingliz tillarida to‘liqsiz gaplarning stilistik xususiyatlari va ijtimoiy-pragmatik funksiyalari // *Xorijiy lingvistika va lingvodidaktika*. – 2025. – Maxsus son 4. – B. 300–304. – DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol3-iss4>.